

LA GUERRA DE SUCCESSIÓ A GAVÀ I ERAMPRUNYÀ (1700-1720)

JOSEP CAMPMANY I GUILLOT,

col·laborador de la secció d'història del Museu de Gavà

Articles

1. INTRODUCCIÓ¹

L'objectiu d'aquest treball és descriure les situacions locals i caracteritzar els personatges que prenen protagonisme al llarg dels anys de la guerra de Successió (1702-1714) en el marc de l'antiga baronia d'Eramprunyà (Gavà, Castelldefels i Begues), sense entrar en els múltiples fets i les complexes posicions de llarg i curt abast que originaren el conflicte. Per a interpretacions genèriques, hi ha excel·lents aportacions que matisen algunes de les interpretacions fins ara vigents.²

L'estudi dels fets d'Eramprunyà i Gavà ens inclina a pensar en una seqüenciació dels fets transcorreguts al llarg de la guerra de Successió en dues etapes. Així, per al període que va del 1700 al 1712, trobem que els elements locals que intervenen en la contesa són exclusivament les elits: tant l'aristocràcia (els barons d'Eramprunyà) com el clergat. No hem aconseguit trobar cap referència a cap protagonista popular, pagès o menestral. En aquesta època, doncs, cal inclinar-se per interpretar la contesa com una guerra purament de successió a la corona d'Espanya, una guerra civil entre les elits i els seus projectes de futur per a la monarquia. Dos projectes que cristal·litzen respectivament a les corts de 1702 i a les de 1706. I un enfrontament en el qual no es qüestiona l'estat del poble pla, ni el règim senyorial a què està sotmès, ni la pervivència de les institucions locals i nacionals (és a dir, tots els elements que podrien caracteritzar la «nació» catalana mitificada a la Renaixença resten immòbils). Institucions i poble es limiten a seguir, amb més o menys fortuna, el vent que bufa; només es qüestionen els individus dirigits, i els projectes que representen.

Ara bé, a partir de 1713, amb la retirada de totes les tropes estrangeres, amb la marxa de l'arxiduc i del seu

govern, amb la major part del país ocupat per les brigades hispanofranceses, amb la capital assetjada, amb l'insuportable pes de les noves imposicions monetàries dels ocupants, les vexacions a què sotmeten la gent i les vulneracions de les lleis de la terra, la contesa dona un tomb radical; un tomb, a més, que té característiques també revolucionàries: són els anys dels aixecaments del poble armat contra els invasors a la major part de Catalunya. Uns aixecaments que coincideixen amb la pràctica desaparició de l'aristocràcia en el camp català, ja que aquesta es refugia massivament a les ciutats, sota banderes filipistes. Són anys d'autoorganització pagesa, d'intervencions cada cop més sovintejadades dels sometents locals, que s'enfronten a les brigades regulars filipistes. Un context de revolta social en què paradoxalment les «anacròniques» estructures institucionals catalanes, heretades dels segles medievals, s'adapten amb facilitat a aquesta situació. Situació que serà vençuda l'11 de setembre de 1714, però els ressons de la qual omplen tot el primer quart del segle XVIII català. En definitiva, una segona etapa històrica que, ara sí, encaixa prou bé amb la idea d'aquesta contesa com a guerra de defensa de les institucions «nacionals» que reivindicava la historiografia tradicional.

2. GAVÀ I ERAMPRUNYÀ ENTRE EL 1700 I EL 1712

2.1. Gavà a principis del segle XVIII

Per fer-nos una idea de l'estat de les coses a l'inici de la guerra, prendrem com a referència l'any 1702. En aquestes dates, el fogatjament d'Aparici assenyalava per a Gavà un total de 68 cases.³ Només quatre anys abans, el cens de Borsano assenyalava 65 focs.⁴ I tretze anys abans, un cens elaborat probablement per eclesiàstics dona 53 cases.⁵ Són dades que reflecteixen un estat

expansiu local que d'altra banda contrasta amb les corresponents a la resta de pobles de la baronia, més estables.

Bona part de les terres estan en mans de burgesos barcelonins, fenomen que data ja de mig segle enrere, i que lliga encara més estretament la història de les nostres terres a la de la ciutat de Barcelona, situació d'altra banda generalitzada en altres pobles del Delta, com posa en evidència l'estreta relació entre Rafael Casanova i Sant Boi.⁶ Josep Soler i Vidal identifica fins a dinou terratinents barcelonins a Gavà, que acaparen la major part de les terres de la zona de la Roca i la Marina.⁷ La grandària del terme és, però, suficient per permetre-hi també la consolidació de grans nissagues pageses purament gavanenques.^{8,9} El castell d'Eramprunyà, d'altra banda, havia perdut bona part de la seva importància bèl·lica, però seguia representant un punt estratègic des d'on controlar el camí que, des del pas de barques de Sant Boi, es dirigia vers el Penedès. A començaments del XVIII sembla que aquesta via era força important, tant pel bon estat del camí com per la importància de Sant Boi i la proximitat a Barcelona.

2.2. Els botiflers d'Eramprunyà: aristòcrates influents, rics i il·lustrats

Els únics personatges d'Eramprunyà la filiació filipista dels quals és inequívoca són els titulars de la baronia. En aquesta època, és posseïda, per indivís, per Francesc de Copons i Grimau i per Francesc de Bournonville i de Perapertusa.

Francesc de Copons i Grimau havia rebut la meitat d'Eramprunyà a finals del segle XVII.¹⁰ A més de baró de la meitat d'Eramprunyà, era senyor del Bullidor i castlà d'Espitlles. El seu oncle, Jaume de Copons i Tamarit, havia exercit el càrrec de president de la Generalitat durant el trienni 1662-1665.¹¹ Els Copons, que havien adquirit notorietat mitjançant la presència en l'estament eclesiàstic, ascendiren al braç noble per sentència de la Reial Audiència del 15 d'octubre de 1701.¹²

L'altre senyor d'Eramprunyà, Francesc de Bournonville i de Perapertusa era baró del terme pel seu casament amb Manuela d'Erill i Pons.¹³ A més de senyor de la meitat d'Eramprunyà, era cavaller de l'Orde de Santiago, vescomte de Jóc i marquès de Rupit, títol aquest darrer que li fou atorgat pel rei Carles II el 21 de gener de 1681.¹⁴ Havia actuat com a element moderador, fins i tot enfrontant-se al virrei, en ocasió de la revolta dels barretines, el 1689, que tingué com un dels escenaris privilegiats la baronia d'Eramprunyà.¹⁵ La seva activitat

política el portà ocasionalment a fer de representant diplomàtic de les institucions de Catalunya davant la cort reial, a Madrid.¹⁶ Procedia d'un llinatge flamenc, vinculat amb les principals cases nobiliàries europees. Era nét del príncep Alexandre de Bournonville, que havia estat virrei del Principat entre els anys 1679 i 1684.¹⁷

A aquests dos senyors d'Eramprunyà cal afegir encara un tercer «botifler» relacionat amb Eramprunyà: Agustí de Copons i Copons, nebot de Francesc de Copons i hereu de la seva part en la baronia. Era membre fundador de l'Acadèmia dels Desconfiats (nom amb què es coneixia la que després seria l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona), i està documentada la seva participació a les primeres sessions d'aquesta institució.¹⁸

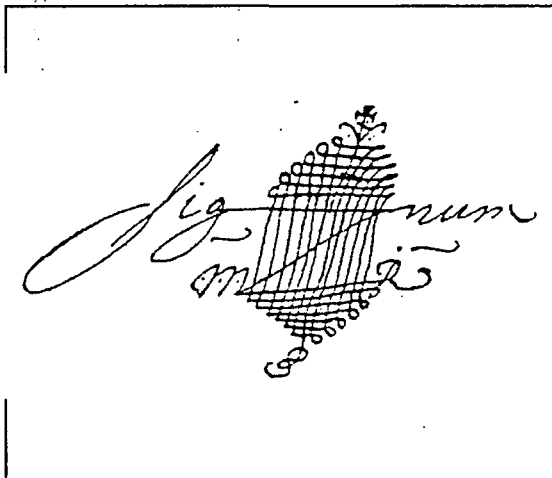
Per arrodonir aquesta descripció, cal dir que els barons d'Eramprunyà no vivien a la baronia, sinó a Barcelona. El marquès de Rupit tenia la residència, valorada en 8.000 lliures, al Portal del Àngel,¹⁹ i Francesc de Copons, a la Baixada de Sant Miquel.²⁰

Per acabar aquestes pinzellades sobre els personatges relacionats amb Eramprunyà que al llarg del conflicte es presentaran com a botiflers, assenyalem que presenten, paradoxalment, uns antecedents «austriacistes» o «catalanistes» impecables: emparentats amb un president de la Generalitat i amb el virrei de la casa d'Àustria que més durà en el càrrec al segle XVII; moderats durant la revolta dels barretines, i fundadors de l'Acadèmia dels Desconfiats, bressol de coneguts paladins austriacistes com Pau Ignasi de Dalmases o Antoni de Peguera. Barons d'Eramprunyà, d'altra banda, pertanyents a nissagues ben catalanes d'antics llinatges. El seu suport a Felip V, doncs, no cal veure'l com a «anticatalanisme», sigui el que sigui el que aquesta paraula vulgui dir, sinó com a fruit d'una decisió fins a cert punt col·lectiva entre l'aristocràcia del Principat.

2.3. Els austròfils: un capellà també il·lustrat

L'únic personatge declaradament austròfil que hem pogut documentar és el capellà de Sant Climent de Llobregat i de Sant Pere de Gavà, mossèn Josep Marí i Vilana. Arribà al regiment d'aquestes esglésies l'any 1681, i l'ocuparia fins al 1713 a Sant Climent²¹ i fins al 1711 a Gavà. Després, coincidint amb l'arribada dels filipistes, fou destinat a la Pobra de Claramunt, on morí. Josep Marí tenia diverses possessions a Gavà, la principal de les quals era la masia antigament situada al carrer de Sant Pere, dita de *Cal Fuentes*, així com una desena de peces de terra i vinyes escampades per tot el terme, arrendades a diversos veïns.²² A més, tenia també

inquietuds literàries, com demostren algunes de les seves obres conegudes.²³ Era fill de Francesc Mari i Genovès, de Barcelona, mestre de camp dels exèrcits reials al segon terç del segle XVII, que assolí el títol de cavaller el 22 de maig de 1670. Aquest militar elevat a cavaller era fill de Francesc Mari i Tiana, que el 21 d'octubre de 1635 havia assolit el títol de ciutadà honorat de Barcelona.²⁴

Signatura autògrafa de mossèn Josep Mari.

Font: Arxiu Parroquial de Sant Climent de Llobregat. Reproduïda per J. Fort i Gaudí. *Sant Climent de Llobregat*. Sant Climent, 1981, p. 135.

Ens trobem, doncs, que l'austriacista local és un clergue d'extracció ciutadana, amb connexions familiars amb la petita aristocràcia. Aquesta procedència potser ajudaria a explicar el seu interès literari i, com veurem més endavant, les relacions amb destacats menestrals i militars barcelonins com Antoni de Peguera. D'altra banda, la posició austriacista d'aquest capellà no era excepcional. El mateix bisbe de Barcelona s'havia queixat que en diverses parròquies, entre 1700 i 1705, els clergues no deien a missa l'oració obligada en lloança de Felip V, o que si la deien, ometien el nom del monarca.²⁵ De fet, en tota la contesa, la major part d'eclesiàstics del Principat, sobretot els canonges, es mantingueren fidels a l'arxiduc d'Àustria; no oblidem que la situació de l'estament eclesiàstic a Catalunya sota el règim dels Àustria era molt més lliure i gaudia de més immunitats i privilegis que sota el règim dels Borbó, a França.

2.4. Els primers anys d'hegemonia borbònica (1700-1705)

Després de la mort de Carles II, els nous administradors borbònics actuaren ràpidament. El gener de 1701, Felip V destituí el virrei austriacista Jordi de Hessen-Darmstadt

i nomenà un nou virrei. No content amb això, i ja que l'exvirrei no amagava les seves simpaties per la causa austriaca, el 29 d'abril ordenà la seva expulsió de les terres de la corona. L'expulsió de Darmstadt no fou exempta d'incidents: camí de l'exili per via marítima, el darrer virrei dels Àustria va haver de refugiar-se d'una tempesta a Gavà,²⁶ on fou molt ben rebut pel capellà de la zona, Josep Mari.²⁷ Immediatament Josep Mari es posà en contacte amb destacats austriacistes barcelonins, que vingueren a Gavà i aprofitaren aquest desembarcament accidental per conspirar amb el príncep de Hessen-Darmstadt tot preparant la futura arribada de l'arxiduc Carles a Barcelona.²⁸ Entre els conspiradors, ultra el capellà esmentat, hom cita austriacistes destacats, com els eclesiàstics Andreu de Foix, el rector de Vilabella i Antoni Pons, i els nobles o militars Francesc Amat, Pere Careny, Joan Basset i Ramis, i Antoni de Peguera.²⁹

Tot just instal·lada la nova dinastia, foren convocades corts a Barcelona, l'any 1702, per tal d'assegurar el suport de les institucions del Principat al nou monarca. En aquestes corts, Eramprunyà era representat pels dos barons. Viladecans i Sant Climent, pobles veïns, eren representats pel seu senyor, Ramon Fèlix d'Ivorra. En aquestes corts, els senyors d'Eramprunyà tingueren un paper destacat: membre del braç militar, Francesc de Copons liderà la defensa, contra el parer de la major part del seu braç, que la corona conservés el control de les insaculacions, i liderà la defensa, l'aprovació íntegra del donatiu econòmic exigint pel rei.³⁰ Endevinem darrere aquesta aferrissada defensa dels drets reials una presa de partit que seria general en tota l'alta noblesa catalana, "poc més de sis famílies que dominaven més de 400 poblacions, majoritàriament partidària del rei Felip V".³¹ El cas és que finalment el rei continuà gaudint del control de les insaculacions, però en canvi hagué de cedir en les pretensions econòmiques. El 14 de gener de 1702, en cloure's les corts, Felip V concedí diversos títols com a premi a la lleialtat mostrada: A Agustí de Copons i a Francesc de Bournonville els va fer «gentilhòmens de boca del rei o de clau honorària». A Agustí de Copons, a més, li concedí el títol de «Marquès de la Torre de Moja».³² Encara més: quan el 8 d'abril d'aquell any Felip V sortia del port de Barcelona amb una esquadra en direcció a Itàlia, on es desenvoluparen els primers enfrontaments armats de la guerra de Successió, l'únic noble català d'importància que l'acompanyava era Agustí de Copons, nebot i hereu del baró d'Eramprunyà. Lluità a Itàlia sota les banderes de Felip V, i participà a la batalla de Luzzara, el 19 d'agost de 1702. Tot plegat evidència que els barons d'Eramprunyà, fins i tot, més que la resta de l'alta aristocràcia catalana, es posaren plenament a disposició del nou monarca. Més encara quan aquest acabava de jurar les antigues constitucions i es mostrava disposat a mantenir l'*statu quo* tradicional.

Però ben poc després d'acabades les corts, l'octubre de 1703, l'arxiduc Carles era proclamat rei a Viena. Immediatament, les autoritats peninsulars declararen il·legal mostrar-se públicament a favor de l'arxiduc. El 5 de maig de 1704 arribava a Barcelona la comunicació oficial de l'estat de guerra entre l'imperi i Espanya. Entre els dies 28 i 30 de maig de 1704, l'esquadra angloholandesa ancorà davant de Barcelona, i s'inicià un petit desembarcament. Les tropes atacants anaven comandades per Jordi de Hessen-Darmstadt. Aquest primer desembarcament s'efectuà per la banda de llevant, i la costa d'Eramprunyà no en resultà afectada. El dispositiu de vigilància que les autoritats borbòniques havien dissenyat incloïa una guàrdia permanent en les torres i talaies de la costa: "Divendres proppassat entre onze y dotze de la nit passà en esta Vila un correu de sa Exª, que V. M.s tenen ben ohida, ab la qual nos ordena posem talayas, per si acàs se descubris la armada enemiga, fent los focs y fums acostumats".³³ Paral·lelament, alguns militars fidels a Felip V foren enviats a diversos punts del territori català per tal de prevenir qualsevol aixecament austriacista. Entre els comissionats pel virrei Velasco per explorar Catalunya en recerca de gent armada, hi hagué el senyor d'Eramprunyà Francesc de Bournonville, que fou enviat a Vic, on operaven actius elements austriacistes.³⁴ En aquestes circumstàncies, Velasco ordenà empresonar preventivament alguns austriacistes importants. Entre la llista trobem un «Joseph Maris» que no és altre que el rector de Gavà i algun dels implicats en el complot de Gavà, com el rector de Vilabella.³⁵ D'altres personatges presents al complot intentaren ajudar en el desembarcament de l'arxiduc, com Antoni de Peguera, que tenia previst obrir-li les portes de Barcelona, però fou descobert i hagué de fugir, tot incorporant-se a l'armada de l'arxiduc.³⁶ Finalment, la ciutat no fou presa, i després d'un intens bombardeig que durà tot el dia 31 de maig, l'1 de juny les tropes reembarcaren i l'esquadra s'allunyà.

Ara bé, tot i que el 1701 Felip V jurava defensar i obeir les constitucions de Catalunya, entre el 1704 i el 1705 es va fer evident que el virrei Velasco no pensava tolerar particularismes de cap mena, més encara quan aquests semblaven impedir al virrei el control de la situació de forma absoluta. El descontentament que provocà aquesta actitud culminaria amb el decantament de la petita aristocràcia en pro de l'arxiduc, que envià delegats a Gènova per concloure, el 20 de juny de 1705, un pacte amb els aliats. El 17 de juliol, Carles III era proclamat rei a Vic. Velasco envià llavors dos destacaments de tropes a reprimir el pronunciament, però foren vençudes el 4 d'agost pels sometents aixecats a Osona, comandats per petits aristòcrates. La guerra de Successió finalment havia començat a Catalunya.

Immediatament, l'esquadra aliada tornà a plantar-se davant de Barcelona, el 22 d'agost. I fou ara quan Jordi de Hessen-Darmstadt decidí desembarcar i assetjar en regla la ciutat, on Velasco es trobava refugiat. Les primeres tropes ocuparen la desembocadura del Besòs el 24 d'agost, i ben aviat establiren el cercle a la ciutat. Carles desembarcà el dia 28. Aquí trobem diverses mostres de la manca d'entusiasme popular que suscitava aleshores el conflicte successori: l'ordre que Jordi de Hessen-Darmstadt expedí el 29 d'agost, per convocar els sometents dels pobles de la rodalia de Barcelona a prestar jurament a l'arxiduc, conté amenaces directes en cas de no complir les ordres: "si faltase alguno a cumplir esta su obligacion pagará ademas de las penas arbitrarias por su merecido castigo la suma de mil florines de oro para ser aplicados al Real Fisco de Su Magestad".³⁷ Sobre l'adhesió dels catalans a la causa de l'arxiduc, les fonts, coincideixen a dir que no era entusiàstica. Núria Sales, per exemple, comenta: «El 31 d'agost [de 1705], Velasco havia escrit [...] que "la manera que tienen estos hombres de tomar obediencias es entrarse en los lugarcillos con 100 o 200 hombres armados diciendo Viva Carlos Tercero y el miedo junto con la buena inclinación es causa de que en ninguna parte hallen resistencia".»³⁸ Dubtariem d'aquesta descripció feta pel virrei borbònic si no fos que un destacat austriacista opinava el mateix: "los pueblos obedecian con lentitud: dudaban del exito, y aunque deseavan el Dominio Austriaco, no querian mala opinion en su obrar".³⁹

En aquests moments de desconcert, i el mateix dia 28 en què desembarcava el rei Carles, el Consell de Cent barceloní suggerí al virrei Velasco que s'aprovisionés la ciutat de vi, per si el setge fos llarg, a Sant Boi, Viladecans, Gavà i Castelldefels.⁴⁰ No sabien els assetjats que el castell de Castelldefels fou una de les primeres fortaleses que caigué en mans dels austriacistes, i que serví de base d'operacions a Antoni de Peguera, nomenat general de les milícies catalanes (sometents), que de grat o per força havien estat convocades per assetjar Barcelona. Des de Castelldefels envià una circular a tots els pobles i ciutats sol·licitant ajuda i fidelitat. Tenim el testimoni de l'arribada d'una d'aquestes missives a Sitges.⁴¹ Entre les diferents ciutats que enviaren delegats a Castelldefels per prestar obediència a l'arxiduc hi havia Figueres, Girona, Lleida i Tortosa.

En aquestes circumstàncies, els barons d'Eramprunyà es refugiaren a la ciutat de Barcelona, on el virrei es preparava per resistir els atacs dels aliats; el marquès de Rupit, en concret, fou qualificat com «uno de los principales que con mayor enpeño se opusieron a los desgraciados designios de otros Caballeros que des-

pués se publicaron Xefes de la Rebelión», en paraules d'un memorial contemporani.⁴² El 14 de setembre de 1705, els aliats iniciaren l'atac per la banda de Montjuïc, tot ocupant la Torre del Cap de Riu, a la desembocadura del Llobregat, però amb tan mala fortuna que Jordi de Hessen-Darmstadt fou mort. Malgrat aquesta greu desfeta, dos dies després es convocava un nou sometent general, i en l'atac de l'endemà Montjuïc queia en mans dels austríacs. En commemoració de la mort del príncep Jordi es publicà la segona obra coneguda del rector Josep Mari, que descriu les ostentoses exèquies que, l'any següent, durant la festivitat de Sant Nicasi, se li organitzaren a l'església de Sant Pere de Gavà.

El capellà de Gavà disposà un cadafal al mig de l'església, cobert de ciris com si fos una pira funerària, amb tot de poesies escampades al voltant, redactades per ell mateix i dedicades a l'infortunat príncep. Els sermons d'aquell dia, la descripció de la cerimònia i les poesies del rector foren publicades l'any 1707 en un opuscle.⁴³ Tots els sermons foren en castellà, i els poemes, majoritàriament en llatí i castellà. Només alguns, molt pocs, en català. La qual cosa, tot sigui dit, ens torna a demostrar la feblesa de la imatge que ens presenta els austríacistes com a fermes «catalanistes».

Articles

AMANTES LLAMAS
EN FLAMANTE PYRA
(ILVSTRADA CON DIVERSOS POEMAS)
Erigida dia 14. de Diciembre 1706. en la Iglesia Parroquial de San Pedro de Gavà, para el Funeral del Inclito, y Serenissimo Señor

DON JORGE
(Por la gracia de Dios)
LANDGRAVE DE HASSIA DARMSTAD, PRINCIPE DE HIRSELDIA, &c. Cavallero del Abito del Toyfon de Oro, Virrey, y Capitan General, que fue del Principado de Cataluña, por la Magestad de Carlos II. (que de Dios goza) y Vicario General de la Corona por la S.C. y R. Magestad

DE CARLOS TERCERO
(que Dios prospere.)

EL MERITO CON LA HONRA
EN PERPETVO VINCULO, PARA INMORTAL FAMA
de S. A. y creditos de Cataluña.

ORACION EVNEBRE, QUE DIXO:
EL M. R. P. PRESENTADO Fr. BALTHASAR OLIVER DE LA
Orden de Predicadores, Dr. en Sagrada Theologia, y Examinador Synodal de las
Obispatos de Barcelona, Girona, y Set de Vigil.

QUE PARA SVFRAGIO DEL DIVNTO, Y EN PROTES
tacion de su aprecio, por junto consagra à las Plantas
del Serenissimo Señor Principe

DON ENRIQUE
(por la gracia de Dios)
LANDGRAVE DE HASSIA DARMSTAD, &c. TENIENTE
de Magiscal de Campo General del Rey nuestro Señor,
El Reverendo Joseph Mari, Cura de dicha Parroquial Iglesia.

CON LICENCIA:
Barcelona Por Rafael Figueras año 1707

Portada de l'opuscle austríacista que el capellà de Gavà Josep Mari publicà el 1707, i que descriu les exèquies fetes a Jordi de Hessen-Darmstadt a l'església de Sant Pere el dia de Sant Nicasi de 1706. Font: Biblioteca de Catalunya. Fullets Bonsoms, núm. 567.

Tornant als fets de 1705, un cop ocupat el castell de Montjuïc, s'iniciaren els preparatius per l'atac a la ciutat. Però aleshores esclatà a l'interior una rebel·lió popular contra les tropes virregnals que lliurà la ciutat als austríacistes sense lluita. Les causes d'aquesta revolta antifilipista semblen més properes a la revolta social d'una ciutat farta de les arbitrietats de Velasco que no pas a un aixecament clarament proaustríacista.⁴⁴ Prova d'això és que les tropes de l'arxiduc s'enfrontaren al poble aixecat, tot protegint la retirada del virrei i dels nobles filipistes, que foren recollits a bord dels vaixells anglesos. Trobem Francesc de Copons el 14 d'octubre de 1705, just abans de fer-se efectiva la rendició, refugiat amb el virrei al monestir de Sant Pere de Puel·les, enmig de l'aixecament popular. Amb ell, el seu nebot Agustí de Copons, "que hagué d'abandonar la seva família en zona enemiga, sense deixar de lluitar pel Rei".⁴⁵ Rescatats pels oficials de l'exèrcit de Carles III, sortiren de la ciutat i foren embarcats un o dos dies més tard. En l'endemà, la casa de Francesc de Copons havia estat saquejada.⁴⁶ També el marquès de Rupit patí la fúria antifilipista: els imperials van haver de posar guàrdia davant de casa seva per evitar-ne el saqueig.⁴⁷ De fet, la casa esdevingué punt de concentració dels filipistes que volien marxar, un cop pacificada la ciutat. El fet que estigués protegida per les tropes angleses impedí que el poble armat atacés els botiflers refugiats, en creure'ls presoners.⁴⁸

Després d'aquest episodi, ni el marquès de Rupit ni Agustí de Copons tornaren a Barcelona. El comandant anglès els donà passaport per abandonar la ciutat i anar, si volien, a Madrid, a la cort de Felip V.⁴⁹ El primer es refugià a les possessions de la seva muller a Conques, al Pallars,⁵⁰ metre que Agustí de Copons sí que anà a Madrid, on rebé un càrrec d'oficial als exèrcits de Felip V i una pensió anual de 800 ducats. Francesc de Copons, en canvi, restà a Barcelona, al seu palau de la Baixada de Sant Miquel, tot i que també fou agraciat per Felip V amb una pensió anual de 500 ducats.⁵¹

2.5. L'hegemonia dels austríacistes (1705-1712)

Amb el triomf de Carles III d'Àustria, es tornaren a convocar corts. El 5 de desembre de 1705 s'iniciaren amb el jurament de Carles III. Acabaren el 31 de març de 1706. Val a dir que les terres d'Eramprunyà no hi estiguéren representades, ja que els seus barons eren fugitius o amagats. Tot i això, no eren fora de Catalunya, i tant Copons com Bournonville seguien percebent les rendes de la baronia d'Eramprunyà; els pagesos gavanencs continuaven sotmesos al poder senyorial, com prova un rebut existent a l'Arxiu de la Baronia d'Eramprunyà, en què Francesc Anton Falgueras, notari barceloní, com a procurador del baró Francesc de Copons i del marquès de Rupit, hi consigna el cobrament de diverses pensions

als feudataris d'Eramprunyà, en concepte de sosteniment de la Torre de la Guarda de Castelldefels.⁵²

Però tornant als esdeveniments, va ser just acabades les corts quan tingué lloc la reacció borbònica. Felip V penetrà a Catalunya al front d'un exèrcit entre els oficials del qual destacava Agustí de Copons,⁵³ que hi assistia per ordre expressa del rei, emesa el 23 de febrer de 1706.⁵⁴ De fet, la feina d'Agustí de Copons era la de recórrer Catalunya exhortant la rendició dels pobles.⁵⁵ Sense ser molestat pels sometents, aquest exèrcit es plantà davant de Barcelona, i el 3 d'abril hi establí setge. La reacció dels pobles del voltant va ser tímida. El 4 d'abril, diversos sometents del pla del Llobregat es concentraren a Sant Boi, però amb una actitud passiva que no evità que l'endemà l'exèrcit filipista ocupés la Torre del Cap de Riu, a la desembocadura del Llobregat, tot capturant els vint-i-cinc soldats que la guardaven.⁵⁶ Però els borbònics havien comès un error: desprotegir la rereguarda, i el 9 d'abril el general austríacista Peterborough recuperava Esparreguera i el pont de Martorell. Finalment, el 8 de maig, aparegué la flota aliada davant de Barcelona amb molts reforços. Fou aleshores quan els sometents s'animaren. El 5 de maig van prendre als filipistes dos-cents bous a la zona del Prat, i l'endemà van fer cinquanta presoners i capturaren tres-centes mules de càrrega de l'exèrcit assetjant.⁵⁷ Finalment, per no caure a la trampa, Felip V hagué de retirar-se a França, el dia 11 de maig. Val a dir que, durant aquest primer setge de Barcelona, un dels oficials més destacats de «la Coronela» de Barcelona va ser Ramon d'Ivorra, senyor de Viladecans.⁵⁸

Després de l'ensurt del 1706, i fins al 1712, la guerra es lliurà lluny de les fronteres catalanes. Esmentarem només una acció que tingué conseqüències directes sobre Eramprunyà: la del castell de Conques (on s'havia refugiat Francesc de Bournonville), que va ser ocupat pels austríacistes el 26 de setembre de 1708.⁵⁹ Aquest fet provocaria que pocs mesos després, el 1709, el marquès de Rupit abandonés Catalunya per unir-se a la cort de Felip V.⁶⁰ Com a conseqüència d'aquest exili, la cort de l'arxiduc Carles decretà el 1712, amb tres anys de retard, la confiscació dels seus béns, entre ells la meitat de la baronia d'Eramprunyà.⁶¹ El fisc arrendà els drets del marquès de Rupit el mateix any a Francesc Mas i Duran, capità de granaders i membre del ministeri de finances de l'arxiduc, per 2.266 lliures, 13 sous i 4 diners.⁶² Altres beneficiats de la confiscació foren el col·legi dels jesuïtes,⁶³ els administradors d'aniversaris comuns de la catedral i l'església del Pi.⁶⁴ A partir del 1712, doncs, a Eramprunyà només hi quedava un senyor, Francesc de Copons, refugiat al seu palau. Altres accions bèl·liques indirectament relacionades amb Eramprunyà van ser les batalles de Brihuega i

Villaviciosa, a Castella, desenvolupades el 8 i el 10 de desembre de 1710,⁶⁵ victòries borbòniques que equilibraren la guerra, i on participà Agustí de Copons.

Fins al 1712, l'aliança entre Anglaterra, Holanda, Portugal i Àustria forní l'arxiduc Carles de diners i exèrcits poderosos, i el poble no patia gaire les conseqüències de la guerra llunyana. Però ben aviat aquestes potències decidiren acabar la guerra, sobretot en esdevenir inesperadament l'arxiduc Carles emperador d'Àustria. El 15 i el 16 de gener d'aquell any s'iniciaren converses preliminars entre Anglaterra i França a Utrecht, i el 29 de gener s'obria una conferència de pau. El 25 de juny Anglaterra i França signaven la pau. Les tropes angleses es concentraren a Sitges per marxar, a finals de setembre de 1712.⁶⁶ Portugal i França signaren la pau el 7 de setembre, i el gener de 1713 les tropes portugueses empenien la marxa per terra cap al seu país. Només quedava Àustria, però el 14 de març de 1713 se signà la pau entre França i Àustria, i el virrei austríac Starhemberg quedà encarregat de negociar amb els borbònics, sobre el terreny, la retirada de les tropes. Les potències internacionals abandonaven els catalans, i la situació esdevenia desesperada, perquè Felip V no havia firmat cap pau amb les institucions catalanes, que considerava traïdores. I perquè en tots els anys de govern austríac, les autoritats de l'arxiduc s'havien negat a crear un veritable exèrcit català que defensés les fronteres del país; només havia permès la formació de cinc regiments de mil homes vers el 1708, i encara després de la derrota d'Almansa, que deixà a la mercé dels borbònics tot el País Valencià, i de l'ensurt que significà l'abolició dels seus furs.⁶⁷ Una abolició que preludiava el destí del Principat.

3. LA GUERRA PER LA SUPERVIVÈNCIA NACIONAL (1713-1714)

Els tractats d'Utrecht van ser ratificats a Catalunya mitjançant el Conveni de l'Hospitalet, del 22 de juny de 1713, negociat entre els caps dels exèrcits austríac i hispanofrancès d'esquena i d'amagat de les institucions catalanes, que només foren informades tres dies després de la signatura. El conveni preveia la cessió de tots els territoris catalans a Felip V a canvi que aquest permetés la retirada de les tropes austríaques. No es feia cap referència a la conservació de les institucions pròpies, ni al perdó dels catalans, ni tan sols als pagesos que havien hagut de participar en els sometents. Tanmateix, assabentada la Generalitat del Conveni de l'Hospitalet, el 30 de juny aplegà les corts catalanes per decidir si l'acceptava o no. En aquesta reunió general de braços, hi veiem representats bona part dels pobles sota jurisdicció senyorial de Catalunya per síndics de les viles, ja que els seus senyors estaven fugitius en territori

enemic. Però entre els participants no hem trobat cap gavanenc, ni tampoc d'Eramprunyà. Sí que hi trobem, en canvi, síndics de Sant Boi i de Sant Feliu de Llobregat.

En aquesta Junta de Braços, que decidí la resistència a ultrança, hi participà el senyor de Viladecans Ramon Fèlix d'Ivorra, però no hi participà el baró d'Eramprunyà Francesc de Copons, tot i que era present a Barcelona. La seva actuació fou més encoberta, i consistí a intentar desmoralitzar els participants a la Junta per tal que es rendissin a Felip V, tot pressionant per nomenar un president del braç militar disposat a claudicar. El complot tingué lloc en reunions secretes que es feien a casa seva, en estret contacte amb la cort de Madrid mitjançant la correspondència que li enviava el seu nebot.⁶⁸ Malgrat tot, aquesta estratègia no reeixí. Certament, els braços nobiliari i eclesiàstic apostaven, per molt poc marge, a favor de la rendició, però a partir de la decisió del braç popular de resistència a ultrança, els altres dos (nobles i clergues) s'hi mostraren a favor. Era el 6 de juliol de 1713. Catalunya decidia prosseguir la lluita.

Aquesta decisió motivà la fugida de Barcelona dels darrers filipistes. Francesc de Copons fugí a Mataró, junt amb altres nobles, on esperà l'arribada de les tropes filipistes. Fugida que provocà el segrest dels seus béns, entre ells l'altra meitat de la baronia d'Eramprunyà, el 5 d'octubre de 1713.⁶⁹ Com a conseqüència, tot Eramprunyà deixà de ser baronia i passà a ser administrada directament per la Generalitat. Així, aquest 1713, es procedí al nomenament d'un nou batlle (atribució que fins aleshores havia correspost als barons en exclusiva): Francesc Sales serà el batlle de Gavà, favorable als resistents barcelonins, que governarà el terme durant el llarg setge de Barcelona.⁷⁰

Tots aquests fets determinaren el partit dels gavanencs en el conflicte, que anava adquirint tota una dimensió diferent. Partit, creiem nosaltres, determinat sobretot per l'oposició a l'actitud dels barons, que, ara sí, passarien tots sense ambigüitats al bàndol filipista. Una oposició als barons que significava també l'oposició al monarca Felip V.

3.1. La guerra arriba a Gavà (1713)

La manca d'exèrcit català féu que en els primers moments del 1713 la resistència només s'organitzés a Barcelona. Les tropes hispanofranceses, comandades pel duc de Pòpuli, arribaren fàcilment a les seves envistes i hi establiren setge formal. Era el 25 de juliol de 1713. La resta del país fou dominat només nominalment. Tot i que veguers i batlles mantingueren els seus càrrecs, la manca d'exèrcit català impedia oposar-se a l'invasor.

És en aquests moments quan ens arriba la primera notícia d'enfrontaments armats a Eramprunyà, concretament el 16 d'agost de 1713, tres setmanes després d'iniciat el setge de Barcelona: "300 cavallos y 60 fusileros mandados por el coronel Falcó,⁷¹ atacaron los voluntarios y paysanos que se retiraron a Vila de Cans y Gabà, y a las 12 de la noche del mismo dia aumentado el Destacamento de 500 infantes y 300 caballos sorprendieron a los voluntarios y paysanos, y forzando una casa del Lugar, tomaron 22 prisioneros, y los demas con la oscuridad de la noche lograron el librarse; retiraronse a Sant Climent, unióseles un número de paysanos y 2 compañías de fusileros; el mismo Destacamento fue a atacarles, encendiose entre los dos partidos un obstinado combate porque por instantes se les juntaban paysanos maltratados y refugiados de las tropas, estas fueron precissadas a retirarse porque el terreno favorecia a los Paysanos y la cavalleria no podia obrar: los Paysanos les siguieron en tanto que duró lo fragoso de los montes. Perdieron los voluntarios paysanos y fusileros 45 hombres y algunos heridos. Las dos coronas, 186 muertos o heridos porque los Paysanos desde lo fragoso, practicos en la punteria, hacian grandes estragos".⁷²

Veiem doncs que, per primer cop en tota la llarga guerra, els pagesos d'Eramprunyà (els *paysanos* que diu l'anterior text) prenen clarament partit pel bàndol antifilipista; però ara, aquests pagesos aixecats no es coneixeran amb el nom de *austriacistes*, sinó com *els de la terra*, o simplement *patriotes*.⁷³ És en aquest tombant de la contesa que aquesta perd el seu caràcter de guerra de successió i pren clarament l'aspecte de lluita nacional.

Mentrestant, Barcelona restava inexpugnable. Passaven els mesos, i resistia, auxiliada per mar des de Mallorca. En aquestes circumstàncies, i allargant-se el setge més del previst, les autoritats invasores decidiren treure de la mateixa Catalunya ocupada els recursos necessaris per prosseguir el setge. Nous impostos s'establiren el 10 de desembre de 1713 per finançar l'exèrcit assetjant, però les noves taxes excedien tota possibilitat dels naturals.⁷⁴ A més, els impostos eren inconstitucionals, "porque en Cataluña ni los mas rústicos no ignoran que sin Cortes Generales y consentimiento de los tres estados, el Rey no podia exigir suma alguna de sus naturales, y las contribuciones que en tales casos se establecian debian ser reguladas y percibidas por la Diputacion del Pays".⁷⁵

El resultat d'aquestes imposicions fou nefast per als invasors: una sèrie de revoltes sacsejaren tot Catalunya, i es començà a organitzar seriosament un moviment de resistència guerrillera. Aquesta onada tingué dos

efectes. Per una banda, els assetjants s'adonaren del perill que l'hostilitat dels catalans representava per al setge. Així, organitzaren fortes columnes, cadascuna dirigida per un brigadier, que assolaven sistemàticament cada sector on es produïa una rebel·lió. La columna que s'ocupava dels pobles del Llobregat, el Bages i el Penedès era dirigida pel brigadier Diego González. Aquesta columna arrasà el poble de Sant Martí Sarroca, aixecat en armes contra els cobradors d'impostos. La columna féu cremar les cases i afusellà tota la població, dones i nens inclosos.⁷⁶

Per una altra banda, vista des de la Barcelona assetjada, la reacció del rerepaís fou aprofitada per la Generalitat, que encarregà al militar Antoni Desvalls, marquès del Poal, germà del governador de Cardona, la formació d'un regiment militar que actuaria a l'exterior de la ciutat. El regiment, anomenat *de Sant Jaume*, tindria per objectiu, ultra obstaculitzar les tasques d'aprovisionament del cordó assetjant de Barcelona, organitzar un exèrcit de sis mil homes que l'ataqués des de l'exterior, i obligués el duc de Pòpuli a aixecar el setge. Entre el plec d'instruccions que el marquès del Poal s'endua de la Generalitat, el 25 d'agost de 1713, hi figurava el segrest dels delmes que corresponien al marquès de Rupit, Francesc de Bournonville. Entre aquests delmes hi havia el d'Eramprunyà.⁷⁷ Pel que es dedueix d'aquest plec d'instruccions, el delme havia estat cobrat irregularment per un ciutadà de Vic. S'exigia a Antoni Desvalls que el retornés a la Generalitat, en estar segrestats els béns de Francesc de Bournonville per col·laboració amb l'enemic.

3.2. La segona batalla a Eramprunyà (març-abril de 1714)

Per reforçar el cordó assetjant de Barcelona i protegir la rereguarda, els filipistes decidiren, la primavera del 1714, ocupar Eramprunyà; intentaven també evitar que des d'aquesta zona es fessin arribar a Barcelona queviures i municions. Paral·lelament, el regiment de Sant Jaume, a les ordres del marquès del Poal, era a Sant Llorenç Savall, des d'on empenya el territori a organitzar la resistència.

Diversos destacaments recorrien el país cercant voluntaris per a les forces catalanes exteriors. Un d'aquests destacaments enviats pel marquès del Poal, juntament amb els sometents de Gavà i Castelldefels, foren els encarregats de refusar, amb èxit, aquest atac filipista, com ens explica un narrador contemporani: "El marques de Poal tuvo aviso (el 4 de maig) que los voluntarios de a cavallo y Paysanos habia tenido un reencuentro en Castell de Fels con Monsieur de Tesan; que con 200 caballos y 3 compañías de granaderos habia ido a ocupar aquella marina, i que herido en el combate,

le habia sido preciso retirarse."⁷⁸ Era el segon enfrontament, en el termini de deu mesos, entre els sometents d'Eramprunyà i les tropes filipistes; en ambdós casos aquestes s'hagueren de retirar a l'altra banda del Llobregat amb força pèrdues. Per fer-se una idea de l'estratègia militar d'aquells temps,⁷⁹ i del que representaven aquests combats, cal remarcar que la superioritat de la cavalleria als camps de batalla era indiscutida, almenys fins l'invent de les armes de repetició. El desavantatge de la infanteria respecte de la cavalleria en terreny obert era clar. Per això aquests enfrontaments només resultaven igualats si es produïen en terrenys accidentats, on l'infant es pogués amagar bé i el genet no pogués maniobrar, o bé en cas de setge a una posició. Per això la tàctica dels sometents catalans era atreure l'enemic a una posició defensable, com ara el castell de Castelldefels, sense sortir al descobert.

L'èxit d'aquest combat encoratjà el marquès del Poal a intentar una acció de més envergadura: ocupar la comarca del Garraf, especialment els pobles de Sitges i Vilanova, per poder avituallar Barcelona i alhora distreure forces del cordó assetjant.

3.3. Tercera batalla a Eramprunyà: els fets de Bruguers (juny de 1714)

El 10 d'abril de 1714, Joan Francesc Armiges, capità del regiment de cavalleria de Sant Jaume, a les ordres de la Generalitat, partia per reclutar voluntaris per les muntanyes de Sant Climent, Eramprunyà i el Penedès. Aquesta informació arribaria a Barcelona el 14 d'abril de 1714, en una carta xifrada enviada pel marquès del Poal, que deia textualment: "tinch a V. R. representat he despatxat avuy lo capità Armiges ab porció de gent a la montaña de Sant Clement, Castell de Emprunñá y montañas de Corbera, per lo fi de recullir tots los Somatents (que) puga de dits paratges y del Panadés, y aixis mateix los de Cardona, fins aquí dia 15, que á vista de son número (que confio será lo bastante) veurer de pendrer las medidas mes convenientes per practicar lo que me mana".⁸⁰

El primer de maig de 1714, Armiges ja disposava de més de sis-cents voluntaris. Aleshores, el marquès del Poal, que havia traslladat el seu quarter general a Olesa de Montserrat, simulà trencar el setge per Martorell. L'operació distraigué els forts destacaments borbònics, que foren destinats a la zona: Martorell i Esparreguera eren punts forts del dispositiu del setge barceloní. Aleshores, Desvalls girà per atacar el Garraf, en una maniobra que permetés també distreure forces del cordó assetjant. El 25 de maig, després d'una ràpida marxa pel port de l'Ordal, els sis-cents voluntaris d'Armiges reforçats amb els mil cinc-cents homes del marquès del Poal, alliberaren Sitges.⁸¹

Hi romangueren sis dies, esperant que Pòpuli debilités el setge de Barcelona per reconquerir la vila del Garraf. Fou debades. El primer de juny desistien i l'exèrcit català empenia la retirada de Sitges per dirigir-se al quarter general de Montserrat via Olesa de Bonesvalls. Vista la impossibilitat de trencar el setge, i la inutilitat de la resistència, els voluntaris d'Armiges foren llicenciats. A causa de la manca de recursos de l'exèrcit català de l'exterior, era habitual que els voluntaris només s'hi enrolessin per a accions concretes. Acabades aquestes, solien tornar a casa i retornaven a les ocupacions pagesívols habituals, per passar més ben desapercebuts al control de l'exèrcit invasor. Fou aquest matí del primer de juny quan, de manera inopinada, el cop filipista arribà a Gavà. Els voluntaris gavanencs, desarmats, acabada l'acció de Sitges, tornaven cap a casa: els seus familiars els esperaven a Bruguers. Mentre, del cordó que assetjava Barcelona, ara sí que havia sortit el brigadier de l'exèrcit espanyol Diego González, comandant una forta columna de cavalleria que, passant per Sant Boi i Begues, pretenia interceptar les tropes en retirada del marquès del Poal.

Als voltants de Bruguers, es produí la topada: els civils recentment desmobilitzats i els seus familiars veieren arribar la cavalleria espanyola. Com escriu l'historiador local Marian Colomé, rememorant la memòria oral dels vells de la localitat, "segons contenen els nostres avis, uns quants gavanencs que prengueren per refugi la capella de Bruguers, foren trets del temple sense cap respecte d'aquell lloc sagrat a empentes i culatades amb les armes que duïen i, posats en fila al davant de la capella, morien a trets d'armes de foc sense compassió a les súplices i plors d'aquella bona gent".⁸² Marian Colomé situa els fets a l'estiu del 1714, data que ens permet de contextualitzar l'acció amb els fets de Sitges. La matança queda reflectida al cens del 1718: de les seixanta-vuit cases del nucli de Gavà censades el 1702, el 1718 –quatre anys després de la guerra– n'hi segueix havent seixanta-vuit. Un creixement nul en nombre d'edificis, quan la mitjana dels pobles del voltant –Castelldefels, Viladecans, el Prat– és del 10% de creixement. Només Sant Boi, vila també durament castigada pels invasors, presenta un creixement negatiu, del -2%.

Seguint amb la batalla del primer de juny, la columna del marquès del Poal, avisada per aquesta acció, pogué escapolar-se a temps, fent una gran marrada per Capellades. Arribà a Montserrat sense novetat el 3 de juny. Poc després fou nomenat un nou cap de l'exèrcit assetjant: el duc de Berwick, que donà l'impuls final al setge de Barcelona. Però la guerra encara no s'havia allunyat d'Eramprunyà.

3.4. Quarta batalla d'Eramprunyà: desembarcament a Castelldefels (11 d'agost de 1714)

Només arribar, Berwick estrenyà el dogal sobre Barcelona, i la fam i l'escassetat de municions aparegueren. Entre les accions fetes per impedir l'avitallament de Barcelona en recollim una altra a les nostres terres: "El marquès de Poal dio diferentes disposiciones y órdenes para que en las marinas de Levante y Poniente y en el Valles se aprovistase harina para que cargando con un cuerpo de gentes al anochecer sobre las guardias de la marina, se facilitase cargar algunas ligeras barcas y introducir las en Barcelona con harina y 300 hombres. Se malogró el designio porque noticioso el Duque de Berwick de las estrecheces de viveres de la plaza, confirió con el General de la Mar, el Basillio de Bellafontaine, y luego las galeras y fragatas y 34 embarcaciones tomaron (...) 400 sacos de harina en los parages de Castell de Fels."⁸³

Les darreres setmanes del setge a Barcelona foren dramàtiques; les forces exteriors, organitzades, res podien fer contra el cordó assetjant. Una darrera temptativa tingué lloc els dies 23 i 24 d'agost, quan el coronel de fusellers catalans Brichfeus intentà passar el Llobregat pel Papiol, amb tots els sometents generals del Llobregat, de 14 anys en amunt, aixecats al toc de campanes i al crit de "via fora, socorro a Barcelona", segons ordre del marquès del Poal del 20 d'agost,⁸⁴ però fou rebutjat. El 26 d'agost, escriu des del castell de Corbera al marquès del Poal proposant-li un darrer intent d'auxiliar Barcelona: "si fos dable embarcar la gent de peu en las costas de la part de Castell de Fels, se aseguraria la entrada que queda arriesgada per la qualitat de esta gent".⁸⁵ Intents desesperats que no tingueren temps de ser portats a la pràctica. En tot cas, val la pena remarcar que els borbònics mai ocuparen Eramprunyà; aquesta terra estigué durant tot el setge de Barcelona en mans dels «patriotes», i fins i tot a les primeries de setembre de 1714 era un dels llocs des d'on s'especulava que es podrien enviar reforços i aliments a Barcelona.

Però finalment, Berwick, el millor militar de l'època segons els contemporanis, aconseguí d'entrar a Barcelona l'11 de setembre de 1714. La guerra havia acabat. La Generalitat i el Consell de Cent quedaven dissolts, i s'establí una nova ordenació administrativa: el Decret de Nova Planta.

4. EPÍLEG

Amb el triomf filipista, Barcelona quedà governada per una junta de setze administradors provisionals (1714-1718), nomenats el 15 de setembre de 1714 pel mateix Berwick, aristòcrates i destacats filipistes tots ells. I és en aquest consell dels setze on retrobem Francesc de Copons.⁸⁶

El 1718, aquesta junta provisional fou substituïda per l'ajuntament creat pel Decret de Nova Planta. Francesc de Bournonville, l'altre baró a mitges d'Eramprunyà, fou nomenat alcalde de Barcelona, càrrec que mantingué fins al 1731, any de la seva mort. Francesc de Bournonville, com s'ha dit, era considerat l'aristòcrata amb el títol més important d'entre els residents a Catalunya. Per això, i per la seva decidida actuació filipista, fou premiat amb el nomenament. Francesc de Copons i Grimau tornà a ser regidor, càrrec que ocuparà fins a la seva mort el 1723, i també el seu fill Antoni de Copons, que mantindrà el càrrec també vitaliciament fins al 1738. El 1736, en ocasió del seu maridatge, fou el mateix alcalde de Barcelona qui hi donà el vistiplau.⁸⁷

La imposició del Decret de Nova Planta es féu prestament. Gavà i la resta de pobles de la baronia quedaven incorporats al corregiment de Barcelona. El sistema de govern municipal també canvià. Així, si fins aleshores la universitat de Gavà havia estat governada per dos jurats elegits pels caps de casa reunits anualment en assemblea, i el batlle –encarregat de la justícia– era elegit pel baró, amb la Nova Planta l'ajuntament es constituïa amb alcalde i regidors, tots ells nomenats pel baró.

Però els efectes de la guerra encara no havien acabat. El 1718, en començar una nova guerra entre els reis d'Espanya i França, a Catalunya esclatà una rebel·lió guerrillera contra el nou règim borbònic. Aparegueren els *carrasquets*,⁸⁸ el maquis de l'època, que operaven enmig de la simpatia popular. Iniciada la revolta al Camp de Tarragona, aviat s'estengué per tota la Catalunya interior. Entre el juliol del 1719 i el maig del 1720, els guerrillers foren amos de les muntanyes de Begues i el Garraf, on burlaven contínuament les tropes destinades a perseguir-los. Vist que no els podien guanyar, la fúria de les autoritats es regirà contra la població civil, que els donava un tàcit suport: el 24 de gener de 1720 els soldats ocuparen Gavà, Begues i Sant Climent i s'endugueren pres el batlle de Gavà i altres vilatans dels pobles veïns. El 8 de setembre entraren a Viladecans, on prengueren dos joves i, després de penjar-los, els esquarteraren i tancaren els seus caps en dues gàbies de ferro, que clavaren a l'entrada de Sant Boi, on romangueren fins al 1820.⁸⁹

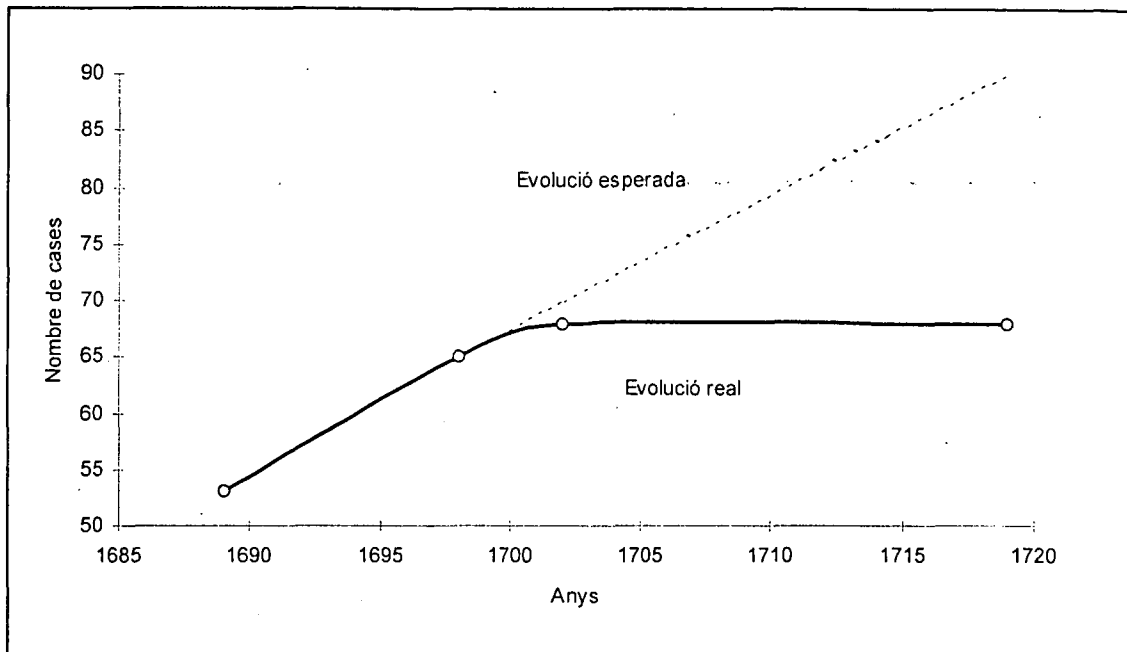
L'aixecament finalment acabà. La repressió s'endurí, i pel maig del 1720 hi ha notícies que els guerrillers s'embarcaren a la platja de Vilanova cap a Menorca, aleshores sota sobirania anglesa. Tot i així encara quedaren partides al Garraf, que de tant en tant atacaven el pla del Llobregat. Aquest fet obligaria a mantenir el castell d'Eramprunyà ocupat militarment fins molt

després de la guerra, com testimonia una inscripció deixada el 1729 per soldats de Sant Climent que hi eren de guarnició.⁹⁰

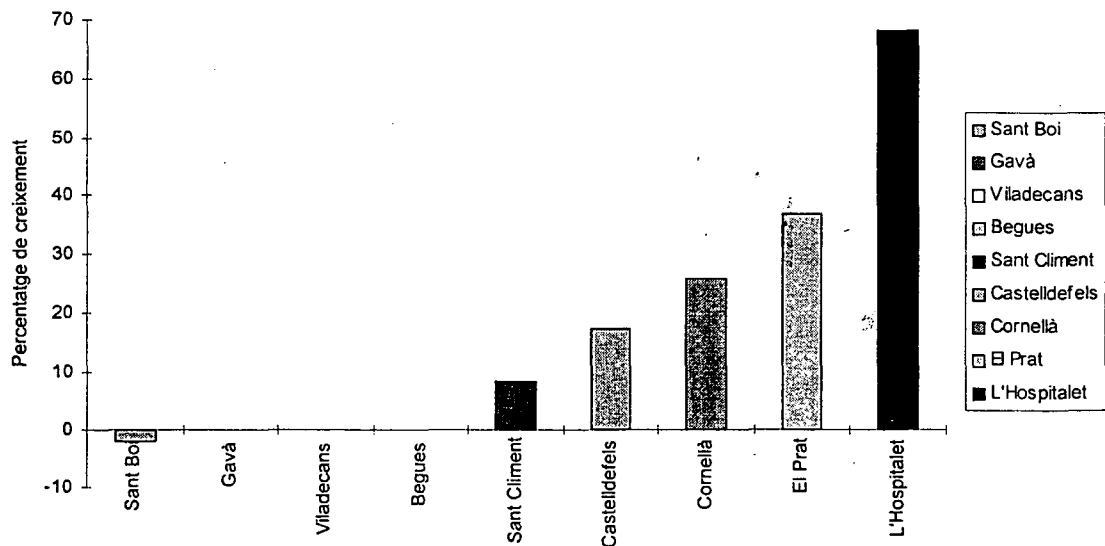
El 1721, però, es pot considerar que el conflicte ha passat. Aquest mateix any s'inicia el gran repte que ocuparà la vida dels nostres predecessors durant els dos segles següents: la colonització definitiva de les Marines. Però aquesta ja és una altra història. Una història de la qual, per cert, són propulsors personatges que teòricament lluitaven en camps oposats en la contesa de successió: els barons d'Eramprunyà, d'una banda, i Francesc Toda i Gil,⁹¹ que tot i figurar en el contracte de cessió de 3.000 mujades de terres com a "pagès de Castelldefels", no era altre que el ciutadà barceloní que en l'època de dominació austríaca havia estat, ni més ni menys, que el regent de la Reial Audiència de Catalunya, és a dir, el cap del poder judicial català. Tota una mostra, *a posteriori*, de la connivència efectiva de classe i d'interessos entre austriacistes i filipistes; connivència de classe enfront, és clar, del poble planer d'Eramprunyà, que en canvi mostrà la seva cara més ferrenyament patriòtica, refusant una i altra vegada els destacaments borbònics, durant el llarg setge de Barcelona.

La guerra de Successió, una guerra en què al final Catalunya s'acabà jugant l'existència com a entitat administrativa i institucional diferenciada, fou per als gavanencs d'aleshores també una lluita social envers el poder feudal que els tenia sotmesos i contra els nous impostos i obligacions de l'estat absolutista emergent. Per això, poble i institucions actuaren conjuntament, en una lluita en què llibertats nacionals i individuals anaven parelles.

En commemoració d'aquells gavanencs caiguts a Bruguers el 1714, i a proposta del periòdic local d'esquerres i nacionalista *L'Aramprunyà*, el 1922 es canvià el nom a l'antic carrer Nou, que passà a dir-se *carrer dels Màrtirs del Setge del 1714*. El canvi de nom s'aprovà per unanimitat del consistori.

Efectes de la guerra sobre la població de Gavà: evolució del nombre de cases del poble durant els anys de la guerra, comparada amb la que caldria esperar a partir de l'evolució sostinguda des del darrer període del segle XVII.

Comparació dels percentatges de creixement del nombre de cases entre els diferents pobles del delta del Llobregat i Eramprunyà entre els anys 1702 i 1719. S'observa que els pobles que més patiren la frenada en el creixement, probablement relacionada amb la guerra, foren Sant Boi, Gavà, Viladecans i Begues.

Notes

- 1 Abreviacions utilitzades en aquest treball: ABE: Arxiu de la Baronia d'Eramprunyà; ACA: Arxiu de la Corona d'Aragó; AHCB: Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona; AHPB: Arxiu Històric de Protocols Notarials de Barcelona; AHS: Arxiu Històric de Sitges; AJSV: Arxiu particular de Josep Soler i Vidal (fítxes); BC: Biblioteca de Catalunya.
- 2 Per a discussions sobre aquests aspectes:
 - SALES, N. *Els botiflers 1705-1714*. Barcelona, 1981.
 - SALES, N. "Els segles de la decadència. Segles XVI-XVIII". A: *Història de Catalunya*, dirigida per P. Vilar, Barcelona, 1989.
 - SALES, N. *Senyors bandolers, miquelets i botiflers. Estudis d'història de Catalunya. Segles XVI al XVIII*. Barcelona, 1984.
- 3 Tot i que el cens es publicà el 1708 [APARICI, J. *Descripción y Planta del Principado de Cataluña...*, manuscrit BC Arxiu Històric, reg. 5082, manuscrit BC 516], tot sembla indicar que la recopilació de les dades es va fer per recaptar els impostos aprovats a les corts catalanes del 1701-1702 [IGLESIÉS, J. *Estadísticas de población de Catalunya el primer vicenni del segle XVIII*. Barcelona, 1974, p. 30].
- 4 Cens d'Ambrosio de Borsano, al manuscrit BC 2371, f. 88 v.
- 5 Manuscrit BC, col·lecció Bonsoms núm. 5086. També a IGLESIÉS, J. *Estadísticas de población de Catalunya el primer vicenni del segle XVIII*. Barcelona, 1974, p. 1380.
- 6 SERRET, C. *Rafael Casanova i Comes. Conseller en cap*. Sant Boi, 1996.
- 7 AJSV, fitxa 5/14/27/1-3, *Burguesos terratinens*.
- 8 AHPB, notari Rafael Riera, Manual de concòrdies 1621-1637, lligall 25, f. 56r-61v.
- 9 AHPB, notari Nadal Castell, Capbreu d'Eramprunyà, 1587-1590, lligall 470/5, rúbrica.
- 10 BOFARULL, J. *El castillo y la baronia de Aramprunyà*. Barcelona, 1911, p. 115-117.
- 11 MORALES ROCA, F. J. *Próceres habilitados en las cortes del Principado de Cataluña, siglo XVII (1599-1713)*. Madrid, 1983, vol. 1, p. 94.
SANS TRAVÉ, J. M.; SERRA, P. *El catàleg de Diputats i Oïdors de Compes de la Generalitat de Catalunya (1359-1710)*. «Estudis històrics i documents dels Arxius de Protocols», vol. 8, Barcelona, 1980, p. 102.
- 12 MORALES ROCA, F. J. *Op. cit.*, vol. 1, p. 203.
- 13 BOFARULL, F. *Op. cit.*, p. 119-121.
- 14 MORALES ROCA, F. J. *Op. cit.*, vol. 1, p. 166.
- 15 Manuscrit BC 504, *Sucesos de Cataluña ... desde el año 1640 hasta 1693*, f. 32v-34v i 74r.
- 16 Manuscrit BC 504, *Sucesos de Cataluña ...*, f. 105r, i també BC Fullets Bonsoms, 2863.
- 17 REGLÀ, J. *Els segles XVI i XVII. Els virreis de Catalunya*. Barcelona, 1956, p. 164-166.
- 18 CARRERAS I BULBENA, J. *Constitució i Actes conservades de la Academia Desconfiada, anomenada també Escola i Academia de Desconfiats*. «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», tom X, p. 1 i 225.
- 19 VOLTÉS BOU, P. *Barcelona durante el gobierno del Archiduke Carlos de Austria (1705-1714)*. Barcelona, 1963, vol. II, p. 22, nota 99.
- 20 CASTELLVÍ, F. *Narraciones Históricas desde el año 1700 hasta el año 1725*. Manuscrit BC 421, tom V (1713), f. 70r.
- 21 FORT I GAUDI, J. *San Climent de Llobregat*. Sant Climent, 1981, p. 135.
- 22 Arxiu particular de l'autor, còpia de la *Venda perpètua de la masia de cal Fuentes, feta pels hereus de Josep Mari, a Anton Fuentes, 12 de novembre de 1758*.
- 23 BC, goigs, R 10.006/95, *Goigs del glorios Papa, y martyr Sant Clement... ara novament corregits per Joseph Mari, Beneficiat del Arquebisbat de Tarragon*, i l'obra citada a la nota 27.
- 24 MORALES ROCA, F. J. *Op. cit.*, vol. 1, p. 299.
- 25 FELIU DE LA PENYA, N. *Anales de Cataluña*. Barcelona, 1709, vol. II, p. 518.
- 26 Corroborat per CASTELLVÍ, F. *Narraciones Históricas...* ms BC 421, tom II (1700-1701), f. 285r.
- 27 Homilia del pare Baltasar Oliver feta durant el sermó funerari en honor de Jordi de Hessen-Darmstadt que tingué lloc a Sant Pere de Gavà l'any 1706. MARI, J. *Amantes lágrimas en flamante pyra...*, BC, F. Bonsoms, 567, p. 10 i 12.
- 28 CASTELLVÍ, F. *Op. cit.*, tom VII (documents 1700-1711), f. 125r. També a FELIU DE LA PEÑA, N. *Op. cit.*, vol. II, p. 521.
- 29 CASTELLVÍ, F. *Op. cit.*, tom II (1700-1701), f. 324r.
- 30 FELIU DE LA PEÑA, N. *Op. cit.*, vol. II, p. 492-493. CASTELLVÍ, F. *Op. cit.*, tom III (1702-1705), f. 16r-31v i 91v-92r.
- 31 SALRACH, J. i DURAN, E. *Història dels Països Catalans*. Barcelona, 1981, vol. II, p. 1133.
- 32 CASTELLVÍ, F. *Op. cit.*, tom III (1702-1705), f. 48r, 92v-94r.
- 33 AHS, *Llibres del Consell de Sitges*. Llibre 3. Nota de l'1 d'agost de 1704. Reproduïda per MUNTANER, I. M. *Sitges i els conflictes catalans dels segles XVII i XVIII*. Sitges, 1978, p. 47.
- 34 LÓPEZ DE MENDOZA, A., comte de Robles. *Historia de las guerras civiles de España desde la muerte del Señor Carlos II hasta 1708*. Saragossa, 1882, p. 246 i s., citat per VOLTÉS BOU, P. *Op. cit.*, vol. II, p. 22, nota 99.
- 35 FELIU DE LA PENYA, N. *Op. cit.*, vol. II, p. 528.
- 36 ALBERTÍ, S. *L'onze de setembre*. Barcelona, 1977, p. 44.
- 37 CASTELLVÍ, F. *Op. cit.*, tom VII (documents 1700-1710), f. 176r-176v.
- 38 Arxius de guerra francesos, a Vicennes, A' 1887, De quinson, carta del 2-IX-1705, citada per SALES, N. "Senyors bandolers, miquelets i botiflers". A: *Estudis sobre la Catalunya dels segles XVI al XVIII*. Barcelona, 1984, p. 159.
- 39 CASTELLVÍ, F. *Op. cit.*, tom III (1702-1705), f. 318r.
- 40 *Dietari de l'antic Consell Barceloní*, vol. XXIV (1702-1704), Barcelona, 1971, p. 38-39.
- 41 AHS *Llibres del Consell de Sitges*. Llibre 4. Nota de l'1 de setembre del 1705. Reproduïda per MUNTANER, I. M. *Op. cit.*, p. 49.
- 42 ACA, *Consultas*, Reg. 120, fol. 116 i s., citat per MERCADER I RIBA, J. *Felip V i Catalunya*, p. 349.
- 43 Hi ha uns 8 exemplars d'aquest opuscle a la Biblioteca de la UB; també a la BC, fullets Bonsoms, núm. 567.
- 44 Vegeu, en general, l'obra de PORTA, A. *La victòria catalana de 1705*. Barcelona, 1984.
- 45 MERCADER I RIBA, J. *Op. cit.*, p. 363.
- 46 DURAN I CANYAMERES. "Catalunya sota el govern dels reis absoluts de la Casa de Borbó". *Revista Jurídica de Catalunya*, tom XL, 1934, p. 218.
- 47 CASTELLVÍ, F. *Op. cit.*, tom II (1700-1702), f. 377r.
- 48 Manuscrit BC 743, f. 43v-44r.
- 49 BACALLAR Y SANNA, V., marquès de San Felipe. *Comentarios de la guerra de España e historia de su rey Felipe V, el Animoso*. Madrid, 1957, p. 99.
- 50 CASTELLVÍ, F. *Op. cit.*, tom II (1700-1702), f. 491r.
- 51 Manuscrit BC 743, f. 53v. També a CASTELLVÍ, F. *Op. cit.*, tom III (1706), f. 402r.
- 52 ABE, Carpeta 20, caixa A-84, transcrit a l'AJSV, fitxa 1/1/166/15, *Torre de la Guarda*.
- 53 CASTELLVÍ, F. *Op. cit.*, tom III (1706), f. 405v.
- 54 Manuscrit BC 743, f. 54v-55r.
- 55 BACALLAR Y SANNA, V., marquès de San Felipe. *Op. cit.*, p. 105.
- 56 FELIU DE LA PENYA, N. *Op. cit.*, vol. II, p. 528.
- 57 CASTELLVÍ, F. *Op. cit.*, tom III (1706), f. 176r.
- 58 FELIU DE LA PENYA, N. *Op. cit.*, vol. II, p. 174.
- 59 FELIU DE LA PENYA, N. *Op. cit.*, vol. II, p. 614.
- 60 CASTELLVÍ, F. *Op. cit.*, tom III (1702-1705), f. 491r.
- 61 ACA, RP, reg. 2826, f. 2v, 20v, 22 i 23, citats per VOLTÉS BOU, P. *Op. cit.*, vol. II, p. 22, nota 99.
- 62 ACA, RP, reg. 2826, f. 20v, citat per VOLTÉS BOU, P. *Op. cit.*, vol. II, p. 187-188.

Articles

- 63 VOLTES BOU, P. *Op. cit.*, vol. II, p. 119.
- 64 ACA, RP, reg. 2826, f. 154, 4-X-1712, citat per VOLTES BOU, P. *Op. cit.*, vol. I, p. 116.
- 65 BACALLAR Y SANNA, V., marquès de San Felipe. *Op. cit.*, p. 217-219.
- 66 MUNTANER, I. M. *Op. cit.*, p. 62.
- 67 CASTELLVÍ, F. *Op. cit.*, tom III (1707-1708), f. 15 a 20 i 76-77.
- 68 CASTELLVÍ, F. *Op. cit.*, tom V (1713), f. 15 a 20 i 70v-70v.
- 69 BRUGUERA, M. *Historia del memorable sitio y bloqueo de Barcelona y heroica defensa de los fueros y privilegios de Cataluña en 1713 y 1714*. Barcelona, 1871, vol. I, p. 357.
- 70 VOLTES BOU, P. *Op. cit.*, vol. I, p. 263.
- 71 Josep Falcó, de Benisanet, coronel del regiment de fusellers de muntanya de la Ribera d'Ebre, operatiu des del 1711.
- 72 CASTELLVÍ, F. *Op. cit.*, tom V (1713), f. 300v.
- 73 SALES, N. *Els botiflers, 1705-1714*, p. 49.
- 74 CASTELLVÍ, F. *Op. cit.*, tom V (1713), f. 95v.
- 75 CASTELLVÍ, F. *Op. cit.*, tom V (1713), f. 97.
- 76 ALBERTI, S. *L'onze de setembre*. Barcelona, 1977, p. 200-201.
- 77 BRUGUERA, M. *Op. cit.*, vol. I, p. 301.
- 78 CASTELLVÍ, F. *Op. cit.*, tom VI (1714), f. 133v.
- 79 ALBERTI, S. *Op. cit.*, p. 230.
- 80 BRUGUERA, M. *Op. cit.*, vol. I, p. 591.
- 81 MUNTANER, I. M. *Op. cit.*, p. 67-70.
- 82 COLOMÉ, M. "Dades històriques i geogràfiques de Gavà dels segles XVIII, XIX i XX", periòdic local *Brugués*, núm. 155, febrer de 1972, p. 2.
- 83 CASTELLVÍ, F. *Op. cit.*, tom VI (1714), f. 511v.
- 84 BRUGUERA, M. *Op. cit.*, vol. II, p. 124.
- 85 BRUGUERA, M. *Op. cit.*, vol. II, p. 192-193.
- 86 BRUGUERA, M. *Op. cit.*, vol. II, p. 338.
- 87 MERCADER I RIBA, J. *Op. cit.*, p. 358-363.
- 88 IGLÉSIES, J. *El guerriller Carrasquet*. Barcelona, 1961.
- 89 J. CODINA. "Guerrilles i guerrillers a Sant Boi". A: *Guerrilles al Baix Llobregat*. Barcelona, 1986, p. 131-142.
- 90 TORRES, C.A. «Excursió a Gavà, Castell d'Aramprunyà i Viladecans». A: *Memòries de la Associació Catalanista d'Excursions Científicas*, Vol. II, Barcelona, 1888, p. 332.
- 91 SOLER I VIDAL, J. *L'expansió dels cultius gavenencs i la rompada de les marines*, Gavà, 1969, p.46 i ss.

Articles